

*Mato Brautović**

Brze promjene uzrokuju zastarijevanje

Pregled literature iz internetskog novinarstva 2001.-2008.

Summary

Several good books on internet journalism have been published lately. However, their main characteristic is that they became partly outdated immediately after their publications. To be more precise, the internet journalism, as well as other types of human actions connected with the internet, is considerably changed in the intervals of 12 to 18 months. However, since before 2001 there were no scientific or professional literature on this subject, this paper tends to present all valuable literature in this field until today (February 2008), with a special emphasis on text books, i.e. hand-books published in the last year and a half.

Having in mind the fast changes in the online surroundings, we can assume that the literature on the internet journalism will be directed to the internet editions, as the time starting from the end of writing a book to its printing is long enough for the book to become outdated. So far practice that a printed version of a book is accompanied by an internet site as a supplement has not been proved very successful. On the assumption that the question of exploitation is much more important than the material interest, future editions of the internet journalism should be based on the concept used for the book called Journalism 2.0, which allows constant changes, which again allow the actuality of content.

Ključne riječi: Internet, udžbenici, tehnologija, zastarijevanje

* Autor je doktor informacijskih znanosti, voditelj diplomskih studija Odjela za komunikologiju Sveučilišta u Dubrovniku

Uvod

U posljednjih nekoliko godina objavljeno je više dobrih knjiga s područja internetskog novinarstva. No, njihova je odlika da su odmah nakon izlaska iz tiska djelomično zastarjele. Naime, online novinarstvo, kao i drugi oblici ljudskog djelovanja vezani za internet, znatno se mijenjaju u intervalima od 12 do 18 mjeseci. No, budući da prije 2001. godine gotovo nije bilo znanstvene ni stručne literature s toga područja, u ovome će se radu predstaviti sva vrednija literatura do danas (veljača 2008.), s time da će se posebna pozornost posvetiti udžbenicima, odnosno priručnicima tiskanima u posljednjih godinu i pol dana. Ovdje ipak treba imati na umu da se najbolja literatura svojeg vremena danas čini zastarjelom i lošom zbog drastičnih promjena u znanstvenim i tehnološkim aspektima na tome području.

Potreba za ozbiljnim znanstvenim pristupom na području online novinarstva, ali i svih drugih oblika online poslovanja, nastala je tek propašću velikog broja internetskih tvrtki 2000. i 2001. godine. Tako su prva istraživanja o upotrebi internetskih stranica, odnosno online medija, provedena neposredno pred propast online industrije. Prijedlog o upotrebi obrnute piramide i obveznoj prilagodbi sadržaja internetu prvi je dao vodeći svjetski stručnjak na području upotrebljivosti Jakob Nielsen još u vrijeme *booma* digitalne ekonomije u dugoj polovici devedesetih godina prošloga stoljeća. Iz tog razdoblja ne smijemo zaboraviti niti Johna Pavlika sa Sveučilišta Kolumbija ni njegovu knjigu *New Media Technology: Cultural and commercial perspectives* iz 1996. godine u izdanju Allyn and Bacon, te Barbaru K. Kaye i Normana J. Medoffa s knjigom *The World Wide Web: A mass communication perspective* iz Mayfield Publishing Company, objavljenu 1999. godine, koji su pokušali objasniti koje mogućnosti nudi internet kao masovni medij.

Prvi priručnici o internetskom novinarstvu

Prvi priručnik iz online novinarstva koji je privukao pozornost stručnjaka jest *Introduction to online journalism* Rolanda De Wolka s državnog Sveučilišta u San Franciscu iz 2001. godine, u izdanju Allyn and Bacon. De Wolk uvodi standarde u pisanju priručnika, donoseći definicije

internetskog novinarstva i podatke o tome kako se prikupljaju informacije online. Također, objašnjava pravna pravila i konvergentni način rada te iznosi svoja razmišljanja o budućnosti tog oblika novinarstva. Posebno su vrijedna poglavlja o odabiru odgovarajućeg medija za predstavljanje informacija i o multimedijском uređivanju.

Istodobno je objavljena knjiga J. Pavlika *Journalism and new media* u izdanju Columbia university pressa, koja pokušava odgovoriti na pitanje kako je tehnologija (internet) promijenila novinarstvo. Pavlik kroz pet tematskih cjelina objašnjava kako su se dogodile promjene u sadržaju, načinu rada, organizaciji novinarske redakcije te načinima poslovanja - ekonomskim modelima s obzirom na propast digitalne ekonomije.

Mike Ward, urednik na BBC-ju i predavač na University of Central Lancashire, privukao je pozornost priručnikom pod nazivom *Online novinarstvo* objavljenom 2002. godine. Mindy McAdams sa Sveučilišta Florida za taj je priručnik rekla kako je to prvi dobar priručnik od kada se ona bavi evaluacijom udžbenika s područja internetskog novinarstva¹. Priručnik je objavljen u izdanju Focal Pressa, i za razliku od prethodnog, donosi novinu u obliku pravila pisanja za web i online konstrukcije priče – nelinearni pristup i dijeljenje priče u logičke cjeline.

Ward ističe kako pisanje u obliku obrnute piramide treba primijeniti i na internetsko novinarstvo, te napominje kako je potrebno voditi računa i o prednostima koje internet kao medij nudi - povezanost, neposrednost, interaktivnost, multimedijalnost...

Godine 2004. objavljeno je više knjiga o internetskom novinarstvu. Posebno treba istaknuti pokušaj da se odgovori na veći broj etičkih pitanja koja proizlaze iz online okruženja u obliku knjige *Digital Dilemmas*, koju su napisali Robert I. Berkman sa Sveučilišta New School iz New Yorka i Christopher A. Shumwaya, novinar većeg broja elektroničkih medija u SAD-u. Taj priručnik u izdanju Blackwall Publishing sastoji se od tri dijela. U prvome autori nastoje objasniti perspektive internetskog novinarstva, ulogu koju online mediji imaju u društvu te promjene u novinarstvu koje donio internet. U drugome dijelu govori se o privatnosti, slobodi govora i intelektualnome vlasništvu, dok zadnji dio donosi pravila novinarskog djelovanja u online okruženju s obzirom na brzinu objave i točnost, izvore informacija online te oglašavanje. Posebno treba istaknuti raščlambu

¹ McAdams. M. Journalism Online. Online Journalism Review. 19.9.2002. URL: <http://www.ojr.org/ojr/education/1032308471.php> (6.2.2008.)

termina online novinarstvo i novi mediji, imajući pritom na umu kako se naziv novi mediji prije upotrebljavao za ono što se danas smatra online novinarstvom.

Isti je nakladnik te godine objavio i knjigu autorice Caludette Guzan Artwick pod nazivom *Reporting and producing for digital media*. Autorica je docentica na Sveučilištu Washington i Lee u Virginiji te donosi više pravila o tome koje se tehnike iz tiskanog i elektroničkog novinarstva mogu primijeniti na internetsko novinarstvo. Objlašnja strukturu priče za web i detaljnije objašnjava multimedijske aspekte internetske prezentacije priče. Posebna je pozornost posvećena fotografijama, snimanju i uređivanju videa. Dio knjige govori o konvergentnom novinarstvu i pojašnjava što ono znači za online novinare.

James Glen Stovall sa Sveučilišta u Alabami napisao je nekoliko knjiga koje su povezane s internetskim novinarstvom. Istaknimo samo njegovu knjigu *Writing for the mass media*, koja je tiskana u šest izdanja. Međutim, 2004. godine iz tiska je izašao za online novinarstvo vrlo važan priručnik *Web journalism: Practice and promise of new medium*, u izdanju Allyn and Bacon. Priručnik je poseban po tome što se tematski posvećuje svakoj od novinarskih formi koje se koriste u internetskom novinarstvu. Pokraj poglavlja o tome što su to online mediji i koje su karakteristike rada u redakcijama takvih medija, Stovall obrađuje fotonovinarstvo, pisanje za internetske stranice, uređivanje za online medije, grafičke aspekte online novinarstva - infografike, audio i video te dizajn online medija. Stovall daje i praktičan primjer rada u redakciji portala MSNBC kao zasebno poglavlje kojim zaokružuje znanje izneseno u knjizi. Pritom posebno izdvaja uređivanje i produkciju u online medijima jer se te aktivnosti sve više razlikuju s obzirom na one u klasičnim medijima. Autor ističe kako, osim klasičnih znanja poput poznavanja jezika i pisanja naslova, urednici moraju znati raditi u konvergentom okruženju, i pritom moraju voditi računa o dizajnu online medija i poticanju interaktivnosti. Osim toga, moraju voditi računa o stilu, tonu i standardima koje nameće online okruženje.

Sljedeće, 2005. godine objavljene su dvije knjige koje su donijele, barem za to vrijeme, više-manje zaokruženo znanje iz internetskog novinarstva. Richard Craig s državnog Sveučilišta San Jose u knjizi *Online journalism: Reporting, writing and editing for new media*, nakladničke kuće Thomson Wadsworth, objašnjava kako prikupljati podatke s interneta, kako pisati za web, kako uređivati online medije te donosi temeljna pravna i etička pravila internetskog novinarstva. Knjiga ima 17 poglavlja, a

posebno treba istaknuti deveto, u kojem se govori o izvještavanju u 24/7 rokovima. Autor kaže kako novinari ne smiju vjerovati ni svojoj majci te kako je najbolji pristup provjeriti sve informacije koje mogu biti sporne.

Još bolji posao odradio je James C. Frost s državnog sveučilišta Bowling Green u priručniku pod nazivom *Online journalism: Principles and practices of news for the web* u izdanju Holcomb Hathaway Publishers. Uz standardne sadržaje, poput karakteristika rada u internetskom okruženju, upotrebe interneta kao novinarskog izvora, osnova HTML programiranja i internetskog dizajna, autor posebno razrađuje upotrebu poveznica (linkova) u internetskom novinarstvu. Frost ističe kako je agencijske vijesti ili napise pripremljene za klasične medije prijeko potrebno prilagoditi internetskom okruženju. To se najbolje može napraviti dodavanjem poveznica u tekst ili tematskim kategoriziranjem poveznica uz tekst. Autor detaljnije razrađuje dijeljenje priče u logičke cjeline te objašnjava pravne i etičke aspekte upotrebe poveznica.

Australski profesor Axel Bruns s tehnološkog sveučilišta Queensland iste je godine napisao knjigu *Gatewatching: Collaborative online news production*, u izdanju Peter Lang Publishing. Upotrebom ideje sudioničkog novinarstva, koju je posudio od pokreta Open source, Burns daje alternativu za dosadašnji model novinarstva u obliku modela koji on naziva gatewatching. Autor u knjizi tvrdi kako je došlo vrijeme da se promijeni uloga novinara s gatekeepera na gatewatchera, odnosno kako su korisnici (čitatelji) najbolji urednici. Svoje tvrdnje objašnjava primjerima online medija koje su potpuno ili najvećim dijelom uređivali korisnici – Slashdot, IndyMedia, Wikipedia, Kuro5hin i dr.

Segmentiranje znanja iz online novinarstva

Sljedeću fazu u izdavanju knjiga s područja online novinarstva karakterizira specijalizacija na samo jedan segment toga novinarstva. K. Tim Wulfemeyer s državnog sveučilišta u San Diegu napisao je 2006. godine priručnik pod nazivom *Online newswriting*, koji je objavila nakladnička kuća Blackwall Publishing, gdje kroz pet poglavlja objašnjava kako pisati za online medije. U prvome poglavlju pod nazivom Theories, Philosophy, Style, Methods and Techniques autor donosi osnovna pravila

pisanja za web te se usmjerava na kratkoću pisanja, obrnutu piramidu, upotrebu poveznica, zanimljivo pisanje, upotrebu riječi i stil pisanja.

U drugom poglavlju pod nazivom Pictures, Graphics, Audio and Video autor objašnjava kako pisati tekstove koji će popratiti u naslovu spomenute medije, dok u trećem poglavlju pod naslovom Making Good Online Newswriting Better objašnjava temelje dobrog pisanja – gramatička ispravnost i odgovarajuća upotreba riječi. Četvrto poglavlje pod nazivom Legal i Ethical Concerns donosi pravne i etičke aspekte internetskog novinarstva, dok peto poglavlje Style and Style test and Writing Exercises donosi testove za provjeru znanja iz prethodnih poglavlja. Svako poglavlje popraćeno je praktičnim vježbama. Na zadnjoj stranici priručnika stoji napomena kako se može koristiti kao glavni ili pomoćni materijal u radionicama orijentiranim prema praktičnom radu u internetskom novinarstvu.

Tijekom 2007. godine objavljene su tri odlične knjige s toga područja. Knjiga *Journalism 2.0: How to survive and thrive* autora Marka Briggsa u nakladi J-Laba i Knight Citizen News Network zapravo je isključivo digitalno izdanje koje se može besplatno downloadati s http://www.kcnn.org/resources/journalism_20/. Ideja autora i izdavača bila je napraviti knjigu koja se sve vrijeme može dopunjavati – što online novinarstvo zbog promjenjivosti medija i zahtjeva.

Predgovor knjizi napisao je Phil Meyer, proslavljeni profesor sa sveučilišta Maryland. Knjiga se sastoji od 11 poglavlja, koja daju osnovna znanja iz internetskog novinarstva – pogotovo s aspekta web 2.0, odnosno semantičkog weba.

U prvome poglavlju pod nazivom FTP, MB, RSS, oh My! Briggs objašnjava osnovne tehnološke pojmove koji se upotrebljavaju u internetskom novinarstvu. Posebnu pozornost usmjerava na nov način dostave informacije korisnicima – RSS. Internet radi prema sustavu da korisnik traži informacije, a RSS mu olakšava utoliko što ne mora posjetiti internetsku stranicu kako bi čitao novosti. Temelj za svoju ideju Briggs vidi u činjenici da 40 posto prometa (broja posjeta) online medija zapravo predstavlja izravno pristupanje korisnika članku, a ne početnoj stranici.

Web 2.0 naziv je drugog poglavlja, u kojem autor iznosi kako su virtualne društvene mreže i društveni softver u obliku Myspace, Flickr, Wikipedia del.icio.us i dr. promijenili način korištenja novosti i informacija. Briggs navodi kako korisnici više nisu pasivni, nego stvaraju, razmjenjuju i komentiraju novosti.

Treće poglavlje pod naslovom Tools and Toys objašnjava kako su mobilni telefoni i *ipod* trajno promijenili način pristupanja sadržaju, dok se u četvrtom poglavlju govori o novim metodama izvještavanja – upotrebi baza podataka, programa za tabličnu analizu i o sudioničarskom novinarstvu.

Peto poglavlje pod naslovom How to Blog objašnjava upotrebu bloga u novinarstvu. Briggs navodi da svaki novinar mora imati blog, jer mu on omogućuje da provjerava ideje, dobije povratne informacije i objavljuje novosti u što kraćem roku. Nadalje, objašnjava kako je dobar blog konverzacija u toku te da, tijekom njegova pisanja, autori moraju misliti o sažimanju, poveznicama, naslovu i osobnosti.

Šesto poglavlje pod naslovom How to Report News for the Web donosi pravila pisanja za web, dok sedmo poglavlje Digital Audio and Podcasting objašnjava upotrebu zvuka, njegovu obradu i objavu u obliku *podcasta*. Autor daje osnovne savjete o nabavi opreme – diktafona, mikrofona i sl. te o uređivanju upotrebom besplatnog programa Audacity.

Osmo poglavlje Shooting and Managing Digital Photos objašnjava upotrebu fotografija, dok deveto Shooting Video for News and Feature Stories govori o upotrebi videa u internetskom novinarstvu. Briggs donosi niz osnovnih pravila za snimanje fotografija i videa digitalnim fotoaparatom i kamerama. Objasnjava također važnost odgovarajuće opreme, dok u desetom poglavlju Basic Video Editing daje upute za uređivanje videosadržaja upotrebom besplatnih programa iMovie i Windows Movie Maker. Posljednje poglavlje Writing Scripts, Doing Voice-overs objašnjava pisanje dobrih scenarija, off-ova i dr. Priručnik M. Briggisa donosi tek osnove online novinarstva, ali je to istodobno najvažniji priručnik s tog područja koji danas postoji.

Celia Friend sa Utica College i Jane B. Singer autorice su knjige *Online journalism ethics: Traditions and Transitions* u nakladi M.S.Sharpe. Knjiga donosi sveobuhvatni pregled online etike kroz osam poglavlja.

Prvo poglavlje pod nazivom Traditions, Conventions and Ethics prikazuje povijest novinarstva i novinarska etička načela. Autorice kažu kako je novinarska etika izravno povezana s kulturom (društvo) iz koje je proizašla i tehnologije kojom se novosti proizvode. Objasnjavaju se pojmovi kao neovisnost, objektivnost i iznose se njihove kritike. Autorice također pokušavaju definirati tko je novinar.

Kratka povijest internetskog novinarstva, priroda novosti i promjene kod publike tema je drugoga poglavlja koje nosi naslov

Newsroom Go Online. Nastavlja se rasprava o tome tko je novinar, pri čemu se navodi izjava Jonathana Duba, kako web svakome omogućava da bude nakladnik, ali to ne znači da je i novinar. Nadalje se iznose teze o promjeni uloge novinara od gatekeepera prema gatewatcheru, te o tome kako korisnici novinarskog sadržaja postaju i njegovi stvaratelji (sudioničarsko i građansko novinarstvo).

Treće poglavlje, naslovljeno Gathering and Sharing Information bavi se internetom kao novinarskim izvorom. U poglavlju se iznose načela verifikacije podataka iz internetskih izvora, i to specijalizirano za svaki od oblika online komunikacije— chat, forumi, blogovi, newsgrupe. Kao poseban problem istaknut je nedostatak neverbalnih znakova, koji može biti krucijalan kod intervjua preko e-maila, blog posta ili instant messangera. Autorice ističu kako kod blogova ne možemo govoriti o objektivnosti, nego o transparentnosti.

Četvrto poglavlje govori o etičkim problemima internetskog novinarstva, koji imaju i pravne posljedice. Naziv poglavlja je Ethics and the Law, a obrađuju se teme koje se tiču ugroze privatnosti, zaštite intelektualnog vlasništva, govora mržnje i objave lažnih informacija. Posebna je pozornost posvećena tankoj granici između toga što je javno objavljeno online i što se može smatrati privatnim razgovorom.

Blogeri su tema petog poglavlja pod nazivom Bloggers and Other 'Participatory Journalists'. Ovo se poglavlje bavi podudarnošću blogerske i novinarske etike, s posebnim osvrtom na činjenicu da se blogeri nazivaju kontrolorima kontrolora (novinara) društva.

Beyond Blogs: Other Interactive News Forms naziv je šestog poglavlja. U njemu je riječ o promjenjivoj ulozi koju imaju novinari i korisnici, odnosno ljudi «prije znani kao publika». Autorice navode četiri načina kako novinska organizacija može inkorporirati sudioničarsko, odnosno građansko novinarstvo. Posebno upozoravaju na problem online anketa koje daju lažnu sliku o stajalištima javnog mnijenja. Na kraju poglavlja objašnjena je upotreba e-maila u novinarstvu.

Sedmo poglavlje pod nazivom Commercial Issues and Content Linking govori o problemu poslovanja online medija i upotrebi poveznica. Autorice ističu nužnost jasne odijeljenosti plaćenog i novinarskog sadržaja.

Posljednje poglavlje pod nazivom Cross-Platform Journalism, Partnering, and Cross Ownership predstavlja problem konvergencije u svim oblicima, od sadržaja do udruživanja različitih medijskih kuća. Pristaše konvergencije sve više nailaze na problem kulturnih razlika između

pojedinih novinara specijaliziranih za novinstvo, elektroničke i/ili online medije. Autorice navode kako danas još uvijek nema prave konvergencije, te zaključuju kako konvergencija nije ni etična ni neetična. Sve ovisi o tome kako su novinari, uprava i vlasnici odabrali djelovati.

Treba napomenuti da svako od poglavlja završava studijom slučaja.

Knjiga *Online newsgathering: Research and reporting for journalism* autora Stephena Quinna i Stephena Lamblea, australskih sveučilišnih profesora, u izdanju Focal Pressa obradila je problem interneta kao izvora informacija, ali i ideje za novinarske priče. Knjiga se sastoji od 11 poglavlja. U uvodu autori navode kako je budućnost novosti sudjelovanje – konverzacija, prije negoli predavanje. Nadalje, ističu kako novinari moraju naučiti biti agregatori novosti te da moraju prihvatiti zamisao da publika zna dosta, možda i više nego oni, zbog čega novosti postaju dijelom konverzacije.

U prvom poglavlju pod naslovom *How the Internet is Changing Journalism, and How it Affects You* autori navode kako upotreba interneta u novinarstvu predstavlja određeni oblik *Computer asisted reporting (CAR)* te kako je danas nezamislivo biti novinar bez upotrebe interneta. Također, ističu kako će njegova važnost biti još veća kada se poveća broj korisnika širokopojasnog interneta.

Generating Ideas and Finding Experts naslov je drugog poglavlja, u kojem autori objašnjavaju proces kako novinari dolaze do ideja i podataka za razradu priče, te kako je pišu. Kao izvore za dobivanje ideje navedeni su forumi, e-mail, newsgrupe, CNN i BBC alerts, dok se za pronalaženje stručnjaka savjetuje koristiti internetskim stranicama sveučilišta.

Autori su posebnu pozornost posvetili blogu kao izvoru informacija dodijelivši mu cijelo poglavlje pod nazivom *Blog as Newsgathering and Reporting Tool*. U tome poglavlju nastoje odgovoriti na pitanje tko je novinar, a tko bloger. Budući da blogeri dnevno napišu više nego novinari, dobar su izvor informacija – ideja za priču, međutim, treba imati na umu da ih većina ipak predstavlja samo osobne dnevnik. Autori daju prijedlog alata za nadzor što se piše na blogovima. U nastavku poglavlja predstavlja se Wikipedia kao izvor informacija, čija vrijednost kao novinarskog izvora raste s povećanjem broja suradnika.

Prema autorima, promjena u sudioničarskom i građanskom novinarstvu dogodila se 7. srpnja 2005. godine s bombaškim napadom na London. Od tada i najkonzervativniji mediji prihvaćaju radove svojih korisnika. To je tema četvrtog poglavlja pod nazivom *Citizen Journalism ans Audience – Generated Content*. Autori prikazuju južnokorejski

OhMyNews kao primjer medija koji se temelji na građanskom novinarstvu i nastavljaju se na raspravu o tome jesu li blogeri novinari ili ne. Prema autorima, pisanje bloga nije novinarstvo, ali može biti novinarsko izvještavanje, analiziranje, interpretacija, istraživanje i objašnjavanje. Jedna od važnijih karakteristika bloga jest da se njihovi korisnici umrežavaju, stvarajući zajednice koje povezuju hobiji ili političke preferencije. Na kraju su navedeni i mogući problemi sudioničarskog i građanskog novinarstva.

Pretraživanje interneta tema je petog poglavlja, naslovljenog *Beyond Google: Finding Trustworthy Information Online*. Autori iznose jednostavne i napredne tehnike pretraživanja te daju savjete o pretraživanju skrivenog weba.

Šesto poglavlje *Multimedia Newsgathering* objašnjava kako prikupljati podatke za multimedijско izvještavanje, napominjući da važnost događaja određuje kako će se o njemu izvještavati.

Evaluacija kvalitete informacija tema je 7. poglavlja. Autori prvo navode primjere novinarskih pogrešaka prilikom upotrebe interneta kao izvora, te potom daju pravila o tome kako verificirati internetski izvor. Na kraju poglavlja su navedeni problemi plagijata na internetu te upozorenja o tome kojih se internetskih stranica treba čuvati.

Posljednja četiri poglavlja obrađuju tematiku *computer assisted reporting*, odnosno primjene računala u novinarstvu. Autori u 8. poglavlju pod nazivom *Using CAR to help Develop a Beat* predlažu strategije kako doći do ideja za nove priče. U 9. poglavlju, koje nosi naslov *Web sites and Links to Journalists* popisane su internetske stranice koje mogu biti izvor novih znanja za novinare u Australiji, Kanadi, Europi, Indiji, Novom Zelandu, Južnoj Africi, Velikoj Britaniji, SAD-u i globalno. Deseto poglavlje *CAR and the Law* objašnjava pravnu problematiku primjene računala i izvještavanja uz pomoć računala. Posljednje poglavlje *Advanced CAR* donosi napredne tehnike upotrebe statističkog programa (Excel) za analizu podataka, te njihovo importiranje, filtriranje i sortiranje, kao i druge tehnike nužne za analizu podataka.

Online newsgathering sveobuhvatan je izvor savjeta i pravila koje bi trebali poštovati novinari pri upotrebi interneta.

Koliko god knjige, odnosno priručnici bili važni za izobrazbu novinara na području online medija, zbog promjenljivosti medija, nužno je svaki dan dopunjavati svoje znanje – kroz redovito čitanje različitih blogova, online medija, internetskih stranica specijaliziranih za online novinarstvo. Najvažniji izvori svakako su blog *Mindy Mcadams*

(<http://mindymcadams.com/tojou>) i Jonathana Dubea (www.cyberjournalist.net), Online Journalism Review (www.ojr.org), web stranice Poynter Instituta (www.poynter.org) i Online News Association (www.journalists.org).

Osim navedenih knjiga, treba spomenuti knjige/priručnike koji dijelom pokrivaju područje internetskog novinarstva poput *Flash Journalism: How to Create Multimedia News Packages*, autorice M. McAdams iz 2005. godine u nakladi Focal Pressa i *We the Media: Grassroots Journalism by the People, for the People*, autora Dana Gillmora s državnog sveučilišta Arizona u izdanju O'Reilly Media iz 2006. godine. O povijesti internetskog novinarstva treba konzultirati knjige *Digitizing the News* Pabla J. Boczkowskog iz 2004. godine u izdanju The MIT Pressa i *Online News* Stuart Allana iz 2006. godine u izdanju Open University Press. Dvije knjige koje obavezno treba spomenuti, a koje se bave medijskom konvergencijom i internetskim novinarstvom, jesu *Convergence Journalism: Writing and Reporting Across the News Media*, autorice Janet Kolodzy, u izdanju Rowman & Littlefield Publishers iz 2006. godine i *Convergent Journalism: An Introduction-Writing and Producing Across Media*, autora Stephena Quinna, u izdanju Focal Pressa iz 2005. godine.

Zaključak

Iz prikazanih naslova vidljivo je kako postoji značajna količina znanja s područja internetskog novinarstva. Međutim, nijedna od prikazanih knjiga, odnosno nijedan od spomenutih priručnika ne donosi nužnu građu u potpunosti, niti nudi sva rješenja. Zbog toga je otvoren prostor za nove naslove na području internetskog novinarstva. Njihova osnovna karakteristika mora biti specijaliziranost u određenom segmentu, kako bi se potpuno mogla prikazati problematika. Navedimo samo nedostatak sustavne obrade tema poput online novinarskih formi, uređivanja online medija, izvještavanja u realnom vremenu, sudioničarskog novinarstva, upotrebe društvenih mreža u novinarstvu.

Imajući na umu brzinu promjena u online okruženju, možemo pretpostaviti da će literatura o internetskom novinarstvu biti usmjeren na internetska izdanja, jer je vrijeme od završetka pisanja knjige do njezina tiskanja dovoljno da knjiga djelomice već bude zastarjela. Dosadašnja

praksa da uz tiskanu knjigu ide i prigodna internetska stranica za nadopune, nije se pokazala najuspješnijom. Uz pretpostavku da je pitanje korištenja autorima ipak važnije od ekonomske računice, trebalo bi buduća izdanja internetskog novinarstva temeljiti na koncepciji korištenoj za knjigu *Journalism 2.0.*, koja dopušta stalne dopune, koje pak omogućuju aktualnost sadržaja.